

जिल्हा परिषद अहमदनगर
लघुपाटबंधारे विभाग

योजना

- वैयक्तीक लाभाची योजना
- सामुहिक लाभाच्या योजना
- कोल्हापुर पध्दतीचे बंधारे घेणे (को.प.बंधारे)
- आदिवासी क्षेत्रात संपुर्ण शासकीय खर्चाने उपसा सिंचन योजना घेणे
- यशवंत ग्राम समृध्दी योजना

- केंद्र शासन सहाय्यित योजना
  - राष्ट्रीय सम विकास योजना
  - महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना

१. **वैयक्तीक लाभाची योजना :-** अल्प भुधारक शेतक-यांच्या शेतात विहिर घेण्यासाठी रोजगार हमी योजने अंतर्गत जवाहर विहिर कार्यक्रमांतर्गत अनुदान देणे.

ज्या लाभार्थीकडे कमीत कमी ०.६० हेक्टर (दिड एकर) जमिन असेल आणि पावसाचे पाण्यावर सदरचे क्षेत्र अवलंबून असेल अशा कोरडवाहु अल्पभुधारक शेतक-यांच्या शेतात पुर्वीची विहीर नसल्यास व कुटुंबामध्ये कोणीही व्यक्ती शासकिय/ निमशासकिय सेवेत नसल्यास नवीन विहीर घेण्यासाठी रुपये ६०,०००/- पर्यंत अनुदान दिले जाते. सदरची योजना सन १९८८ पासून अमलात आली आहे.

[TOP](#)

२. सामुहिक लाभाच्या योजना :-

i] राज्य शासन सहाय्यित योजना :-

अ) योजनांतर्गत योजना :- राज्य शासनाने पंचवार्षिक योजनेद्वारा निश्चित केलेल्या धोरणांनुसार योजनांसाठी निधी उपलब्ध करून दिला जातो. लघुपाटबंधारे योजना खालील प्रमाणे आहेत.

१. लघुपाटबंधारे (स्था.क्षेत्र) योजना :- तांत्रिक दृष्ट्या योग्यतेनुसार साठा बंधारे याची कामे हाती घेतले जातात. ज्या ठिकाणी नदी / नाल्याच्या दोन्ही तीरावर पुरेशी उंची आहे अशा ठिकाणी साठा बंधा-यांची कामे घेण्यात येतात. अशा प्रकारची साठा बंधा-याची कामे पुर्वी दगडी बांधकामात केले जात होती. आता संपुर्ण बंधा-याचे काम सिमेंट काँक्रीटमध्ये करण्यात येत आहेत. या कामासाठी राज्य शासनाकडून योजनांतर्गत निधी प्राप्त होतो. आदिवासी व बिगर आदिवासी क्षेत्रासाठी स्वतंत्र पणे निधी उपलब्ध होत आहे. हि सामुहिक लाभाची योजना आहे.

[TOP](#)

२. **कोल्हापुर पध्दतीचे बंधारे घेणे (को.प.बंधारे) :-** ज्या ठिकाणी नदी / नाला पात्र उथळ आहे. व पुराचे पाणी मोठया स्वरूपात आहे. त्या ठिकाणी को.प.बंधा-याची कामे घेण्यात येतात. यात पुराचे पाणी सुरक्षित पणे जाण्यासाठी गेटची संख्या जास्त ठेवली जाते. व पावसाळयानंतर वाहुन जाणारे नदी/ नाल्यातील पाणी आडवुन त्याचा सिंचनासाठी वापर करता येतो. ५ दश लक्ष घनफुट क्षमतेपर्यंत पाणीसाठा होणा-या व ३० हेक्टर पेक्षा जास्त सिंचन क्षेत्र उपलब्ध होणा-या ठिकाणी प्रामुख्याने को.प.बंधारे घेतले जातात. या को.प.बंधा-यांच्या कामासाठी राज्य शासनाकडुन योजनांतर्गत अनुदान प्राप्त होत आहे. आदिवासी व बिगर आदिवासी क्षेत्रासाठी स्वतंत्रपणे निधी प्राप्त होत आहे.

[TOP](#)

३. आदिवासी क्षेत्रात संपुर्ण शासकीय खर्चाने उपसा सिंचन योजना घेणे :- सदर योजना फक्त आदिवासी क्षेत्रासाठी लागू आहे. आदिवासी क्षेत्र हे डोंगराळ असल्यामुळे उपसा सिंचन योजनेची गरज आहे. आदिवासी लाभार्थींची स्वखर्चाने उपसा सिंचन योजना राबविण्याची आर्थिक कुवत नसल्यामुळे महाराष्ट्र शासनाने सन १९९० पासून विशेष बाब म्हणून आदिवासी क्षेत्रात ही योजना राबविण्याचा महत्वपूर्ण निर्णय घेतलेला आहे. या योजनेसाठी किमान २५ हेक्टर व त्यापेक्षा जास्त सिंचन क्षेत्र आवश्यक आहे. लाभार्थ्यांनी एकत्र येऊन उपसा सिंचन योजनेची मागणी केल्यास ही योजना राबविता येते.

[TOP](#)

ब) योजनांव्यतिरिक्त इतर योजनांचा तपशिल :- राज्य शासनाने विहित केलेल्या योजना जिल्हा परिषदे कडे अभिकरण तत्वावर राबविण्यासाठी येतात. या योजनांचा तपशील खालील प्रमाणे --

१. **यशवंत ग्राम समृद्धी योजना :-** ग्राम पंचायती मार्फत सुचविलेल्या साठा बंधारे, उपसा सिंचन योजनांच्या कामांची अंदाज पत्रके आराखडे प्राप्त झाल्यावर त्यास तांत्रिक मंजूरी या विभागा मार्फत दिली जाते. व या कामांविषयी तांत्रिक मार्गदर्शन ग्रामपंचायतींना केले जाते. ग्रामपंचायती मार्फत केलेल्या कामांची मुल्यांकने देखिल या विभागामार्फत करण्यात येतात.
२. **उर्वरित वैधानिक विकास मंडळ :-** जलसंधारणांच्या कामांसाठी मा.आमदार महोदयांच्या शिफारशी नुसार या मंडळाकडून निधी उपलब्ध केला जाते.

[TOP](#)

iii] **केंद्र शासन सहाय्यित योजना :-** केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार राबविण्यात येणा-या योजनांची माहिती खालील प्रमाणे आहे.

१. **राष्ट्रीय सम विकास योजना :-** योजनांतर्गत निधीच्या कमतरतेमुळे निर्माण झालेला सिंचनाचा अनुशेष दुर करण्यासाठी केंद्र शासनाकडून विशेष अनुदान मंजुर करण्यात आलेले आहे.

अ.नगर जिल्हयासाठी ३ वर्षात लघुपाटबंधारे विभागास रु.७००.०० लक्ष निधी प्राप्त होणार आहे. व लघुपाटबंधारे योजनांच्या दुरुस्तीसाठी रु.७०.०० लक्ष निधी उपलब्ध होणार आहे. या योजने अंतर्गत लघुपाटबंधारे योजनेखाली या विभागाने साठवण बंधा-याची कामे प्रस्तावित केलेली आहेत.

कामे निवडताना खालील बाबी प्रामुख्याने विचारात घेण्यात आलेल्या आहेत.

१. जागा तांत्रिकदृष्ट्या योग्य असावी.
२. ज्या ठिकाणी सतत टँकरद्वारे पाणी पुरवठा होत आहे अशी गावे.
३. अवर्षण प्रवन क्षेत्रात येणारी गावे.
४. भुजल खात्याने निश्चित केलेले अतिउपशाचे क्षेत्र.

[TOP](#)

२. **महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजना :-** राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी विधेयक दिनांक २ सप्टेंबर २००५ रोजी मंजूर करण्यात आले. सदर कायद्यान्वये ग्रामीण भागातील कुटुंबांना वर्षभरात १०० दिवस रोजगार उपलब्ध करून देण्याची हमी देण्यात आलेली आहे. या योजने व्दारे सर्व नोंदणी झालेल्या कुटुंबांना फोटोसहीत रोजगार पत्रीका (जॉब कार्ड) व ओळखपत्र दिले जाते. या योजनेमध्ये कामाची निवड, नियोजन, अंमलबजावणी या मध्ये ग्रामपंचायत चा संपूर्ण सहभाग असतो. यामध्ये योजनेच्या एकुण नियोजनाच्या किमान ५० टक्के कामे ग्रामपंचायत मार्फत राबविले जातात.

[TOP](#)